

Az EU-ban megindult az egyutas műanyag termékek kizorítása a piacról

Az egyszeri használatra szánt műanyagok ellen megindult az ösztűz. Az óceánokban, a folyókban és a korábban romantikus tájakon viszolyogtató szeméthegek úsznak vagy állnak. Hiába tudják a műanyagosok, hogy nem a műanyag, hanem az ember a hibás, kénytelenek tudomásul venni, hogy a kényelmes és higiénikus termékek egy részéről le kell mondani, és a fogyasztók számára kevésbé kényelmes, de kevesebb szemetet termelő megoldásokat kell találni. Az EU egyutas műanyag termékek kizorítását vagy idővel betiltását eredményező új irányelvei meggyorsították ezt a folyamatot. Az alábbiakban bemutatjuk az irányelveket, és áttekintést adunk arról, hogy hogyan viszonyulnak a tagállamok a legújabb házi feladathoz.

Tárgyszavak: műanyag hulladék; egyutas műanyag termékek; forgalmi tilalom; tagállamok reakciói.

2020. szeptember 17-én a német parlament elfogadta az egyszeri használatra szánt (egyutas, „eldobható”) műanyag termékek bizonyos fajtáinak forgalomba hozataláról szóló EU irányelveket (EU-Einwegkunststoffrichtlinie, angolul SUP – Single Use Plastics – Directive). Ezek 2021. július 1-én léptek hatályba. Az új irányelvek tartalmazzák az oxo-biodegradálható műanyagokra és a halászati eszközökre, továbbá bizonyos egyszer használható termékekre vonatkozó előírásokat. (Az oxo-biodegradáció az Európai Szabványügyi Bizottság által a *CEN / TR 1535–2006* dokumentumban meghatározott biológiai lebomlás, amely „oxidatív és sejt-közvetített jelenségekből eredő lebomlás, akár egyszerre, akár egymás után”). Az egyutas műanyag termékek közül foglalkoznak a kávéhoz és más italokhoz adott poharakkal, az italos palackokkal, a tányérokkal és evőeszközökkel, az elvitelre eladott élelmiszerek csomagolására használt műanyag eszközökkel és poharakkal, a keverőpálcákkal, a szívószálakkal, a fültisztító pálcikákkal, a higiéniai betétekkel, a nedvesített törölkendővel, a játékléggel és a léggel, a cigarettaszűrőkkel, továbbá a könnyű hordtászákkal. Az irányelvek megfogalmazói szerint a tilalom alá vont termékek kijelölésekor figyelembe vették azt, hogy vannak-e azok helyettesítésére alkalmas termékek.

A felhasználó számára ez azt jelenti, hogy a kerti grillpartikon a jövőben nem lesznek műanyag tányérok és evőeszközök, a fagyaltot fakanállal kanalazzák, a kávé pedig fapálcikával kavargatják majd.

2021. július 1. után tilos műanyag fültisztító pálcikákat, tányérok, evőeszközöket, keverőpálcikákat, szívószálakat, luftballonrudakat forgalomba hozni. Az elvitelre használt csomagolóeszközök és poharak közül a tilalom csak a habosított polisztirolból álló vagy ilyen habot tartalmazó termékekre vonatkozik. A forgalmazóknak szigorúan be kell tartani az előírásokat, de az éttermek a birtokukban lévő műanyag eszközöket a készlet elfogyásáig felhasználhatják, újakat viszont nem szerezhetnek be. Ezekkel az intézkedésekkel megfogalmazóik elsősorban a tengereket szennyező műanyag hulladék csökkentését akarják elérni.

Az oxo-biodegradálható műanyagokra az jellemző, hogy a természetben apró részecskékre, ún. mikropasztikra esnek szét, de kémiai bomlás nem megy végre bennük, ezért polimerként ott maradnak a környezetben. Forgalmazásukat emiatt mind az egyutas, mind a többször használható termékekre megtiltották. Ez azt jelenti, hogy megtiltják a műanyag- hulladék komposztálását is. Egyelőre ugyan nem derült ki, hogy a természetbe kerülő mikropasztik részecskék károsak-e a környezetre és az emberi egészségre, de az nem kétséges, hogy egészségre veszélyes vegyi anyagokat, bizonyos lágyítókat, stabilizátorokat vagy égésgátlókat tartalmazhatnak.

1. ábra Németországban naponta 320°000 eldobható poharat használnak fel

2026-ig alkalmazásukat jelentős mértékben csökkentésük. Felmérések szerint Németországban pl. naponta 320°000 eldobható poharat használnak fel (1. ábra).

A 2021-ben bevezetett korlátozások csak az elő lépést jelentik a műanyagok alkalmazásában. A rendeleteket hozó szervek 2030-ig további változásokat is felvázoltak.

Az italospalackok és ezek gyűjtőrendszere

Az új rendelet csupán a 3 literesnél kisebb űrtartalmú palackokra vonatkozik. 2021 júliusa után csak olyan palackokat lehet majd forgalmazni, amelyeken a palack teljes élettartama alatt a záróelem erősen kötődik a palacktesthez. 2025-től kezdve a PET palackoknak legalább 25%, 2030 után 30% reciklátumot kell tartalmaznia.

Ahhoz, hogy az egyszeri használatra gyártott palackok gyártásához visszaforgatható műanyag mennyisége rendelkezésre álljon, a három liternél kisebb űrtartalmú kiürült palackokat a többi palacktól külön kell összegyűjteni. A tagországokban 2025-ig az ilyen palackok 77%-át, 2029 után legalább 90%-át be kell gyűjteni.

2. ábra Termékmegjelölést szolgáló, grafikával és szöveggel figyelmet felhívó címkék

Az ivópoharakon, a cigaretaszűrőkön, a higiéniai termékeken és tamponokon, a nedvesített törülközőkön 2021 júliusa után fel kell hívni a figyelmet arra, hogy műanyagot tartalmaznak, és szak-

Termékmegjelölés

Az ivópoharakon, a cigaretaszűrőkön, a higiéniai termékeken és tamponokon, a nedvesített törülközőkön 2021 júliusa után fel kell hívni a figyelmet arra, hogy műanyagot tartalmaznak, és szak-

szerűtlen megsemmisítésük negatívan hat a környezetre, emellett meg kell jelölni, hogyan lehet őket használatuk után kezelni. A 2. ábrán ilyen, grafikát és figyelmeztető feliratot tartalmazó címkék láthatók.

Növelni kell a gyártók felelősségérzetét és érzékenyíteni kell a felhasználót

A cigarettaszűrőkre legkésőbb 2023 utánig, az elvihető ételek csomagolóeszközeire, a poharakra, palackokra, a nedvesített kendőkre, a luftballonokra és a halászati eszközökre legkésőbb 2024 utánig meg kell oldaniuk a gyártóknak termékeik használat utáni kezelését vagy megsemmisítését. Ennek részleteit a tagországokban kell kidolgozni.

A SUP direktívában arra is felhívják a tagországok figyelmét, hogy az érintett termékek gyártóinak az érzékenyítés, a hulladék gyűjtése és kezelése a közösségi gyűjtőrendszerben kiadásokkal jár majd.

A felsorolt termékek mellett a higiéniai termékek, tamponok felhasználóit is érzékenyíteni kell arra, hogy ezeket olyan módon kezeljék, hogy ismételten újra felhasználhatók vagy más módon hasznosíthatók legyenek. Ennek módozatait ugyancsak a tagországokban kell kidolgozni.

Nem mindig könnyű eldönteni, hogy egy termék tilalom alá esik-e

A döntés különösen nehéz, ha a terméknek csak egy része készül műanyagból, pl. csak a felület bevonata valamilyen polimer. Erőteljes vita alakult ki arról is, hogy a természetes polimerek hova sorolhatók. Ennek oka, hogy az előre látható irányelvekhez az Európai Bizottság még nem adta meg a fogalom meghatározásokhoz szükséges magyarázatokat.

Vannak még teendők

Az egyutas termékek forgalmazására vonatkozó előírás miatt a tagállamoknak a belföldi forgalmazást szabályozó rendeleteiket is át kell dolgozniuk. Az új előírás azonban más területekre is kihat. Az egyszer használatos termékek csökkentésének követelményét be kell építeni a hulladékmennyiség csökkentésének programjába. A csomagolóeszközök kialakítására megfogalmazott új irányelveket és a külön gyűjtésüket előíró követelményeket bele kell foglalni a csomagolást szabályozó rendeletekbe. A termékek kötelező megjelölése és a vásárlók érzékenyítésének feladata benne kell, hogy legyen a csomagolási előírásokban és a körforgalmú gazdaság megteremtésére vonatkozó rendeletekben is.

Hogy mindezeket a változásokat végre lehet-e hajtani a kitűzött időpontig, kérdéses. Ha az EU végrehajtási utasításai és vezérelvei késnek, a határidők is eltolódhatnak.

A kilátások

Az új irányelvek jelenleg csak meghatározott termékeket érintenek. Az előre látható további tiltások és a termékek kialakítására várható előírások azonban lényegbe vágó intézkedéseket követelnek az érdekelt vállalatoktól, hogy idejében alkalmazkodni tudjanak az új elvárásokhoz és el tudják végezni az ezekhez szükséges változtatásokat.

Azzal is számolni kell, hogy 2027-ig a tilalmas termékek száma bővülni fog. Már ma is sok vállalatnál gyártanak nagyszámú alternatív környezetbarát terméket a korábbi szokásos termékek helyett. Aki még nem teszi, jól teszi, ha felébred, és maga kezdeményezi az ilyen termékek előállítását, mielőtt kapkodva kellene ezt megtennie. Ezzel alighanem jól is jár, mert egyre több vásárló választja – ha teheti – a környezetkímélő terméket a környezetet károsító helyett.

Az EU tagállamainak eddigi és ezután várható tevékenysége a műanyag hulladék mennyiségének csökkentésére

Németország. Németországban a műanyag-feldolgozó vállalatok a selejtet és a visszaküldött hibás árut újrafeldolgozás helyett eddig gyakran megsemmisítették. Semmiféle adat nincs arról, hogy mennyi újra feldolgozható műanyag ment így veszendőbe. A megsemmisítést a jövőben megtiltják, és „ellátási kötelezettség”-ként előírják ezek anyagának visszaforgatását. Az ilyen „visszárut” olyan állapotban kell megőrizni, hogy az a későbbiekben is hasznosítható lehessen. Ezt a hatóságok ellenőrizni fogják, és az ilyen hulladék „sorsát” ezentúl dokumentálni kell. Az állami vállalatoknak pedig beszerzéseikor a magasabb recikláltumtartalmú műanyag termékeket előnyben kell részesíteniük.

Az ivópoharak és a cigarettaszűrők gyártóinak hamarosan hozzá kell majd járulniuk ezek hasznosításának költségeihez. A visszagyűjtés részletei egyelőre még nincsenek kidolgozva.

Az EU egyutas műanyagokra vonatkozó SUP direktívájának első részét Németország teljes egészében ratifikálni fogja, és megtiltja az ott megnevezett műanyag termékek, továbbá az oxo-biodegradálható műanyagból készített termékek forgalmazását. A tilalom megsértését akár 100 000 EUR pénzbüntetéssel is sújthatja.

2021 februárjában a német kormány emellett úgy döntött, hogy módosítja a csomagolásokra vonatkozó előírásait, 2023 után az éttermek kizárólag többször használható csomagolóeszközben forgalmazhatják elvitelre szánt ételeiket.

Franciaország. Franciaországban elfogadták a körforgásos gazdaságra vonatkozó francia törvényt, amely tartalmazza az EU előírásaiban megnevezett, egyszeri használatra gyártott termékek tilalmát, de ezeket kiegészítették a műanyag konfettivel, a palackkupakkal, és néhány kivétellel a gyümölcsöt vagy zöldséget tartalmazó csomagolásokkal. Szerepel ebben a törvényben a SUP direktívának az a része is, amely szerint az éttermekből, kávézókból elvihető ételeket 2023 után, az ott elfogyasztott ételeket 2024 után csak ismételt felhasználható eszközökben lehet a fogyasztónak felszolgálni.

Olaszország. Olaszországban 2013-ban – a biodegradálható és komposztálható zacskókat kivéve – betiltották a műanyag zacskók használatát, 2019-ben pedig a fültisztító műanyag pálcikákét is. Egy 2020-ban hozott törvény alapján 2021 januárjától kezdve megadóztatják a műanyagokat. Az eldobható termékek után pl. 0,45 EUR/kg a befizetendő adó.

Ausztria. Ausztriában 2020 júliusa óta tilos műanyag zacskókat forgalomba hozni – hasonlóan az EU SUP direktívájához. A hulladékkezelésre vonatkozó korábbi törvényüket az EU új előírásainak megfelelően módosítják. Az egyutas palackokra tervezik a betétdíjas visszaváltó rendszer bevezetését.

Belgium. 2020-ban kinyilvánították, hogy elfogadják majd az európai szabályzatot. Egyelőre erről nincsenek új hírek, de a kormány azt reméli, hogy a kitűzött határidőre ez meg fog történni.

Luxemburg. Itt 2021 júliusában akkreditálják a direktívát, de az abban megjelölt időpont előtt be fogják tiltani az egyutas műanyag eszközöket a fesztiválokon. 2022 után tilos lesz gyümölcsöt, zöldséget ilyen műanyagba csomagolni, és tilos lesz éttermekben eldobható tányérokat, evőeszközt használni. 2023 után az üzletekben nem szabad majd ingyen adni az egyutas fóliazacskót, 2024 után pedig az ételt csak többször felhasználható csomagolásban lehet majd hazavinni.

Finnország. A finn kormány az EU a hulladéokra és csomagolásra vonatkozó módosított direktívájának elfogadását, amelynek határideje 2020 júliusa volt, 2021 tavaszára halasztotta. A 2021-es új direktíva megvitatása 2021 nyarán kerül a finn parlament elé.

Svédország. A svéd parlament 2020. január 29-én megszavazta a műanyag zacskókra kivetett adó bevezetését. A zacskók után befizetendő adó általában darabonként 3 SEK (kb. 0,31 USD), a 15 mikrométernél vékonyabb, 7 liternél kisebb befogadóképességű zacskóké 30 öre (kb. 0,03 USD). A törvény 2020. március 1-én lépett hatályba, de csak április 1. után kezdték érvényesíteni a fizetést. A többszöri használatra alkalmas műanyag tasakokra az adóztatás nem vonatkozik. Nincsenek további hírek, hogy mi a terve a svéd kormánynak a többi egyszer használatos termékekről, és hogyan fogja kezelni ezt a témát.

Dánia. A dán kormány kezdeményezte az egyutas műanyag termékekre vonatkozó SUP direktíva elfogadásának tárgyalását. Dániában a műanyag palackokra, az üvegpalackokra, a vizeskannákra, az üdítőitalok palackjaira és a sörösüvegekre évtizedek óta betétdíjat kell fizetni. 2020-ban ezt kiterjesztették a gyümölcslevekre és más italfélék palackjaira is.

Hollandia. Itt korábban elkészítettek egy jogszabálytervezetet, és azt gondolták, hogy ezzel felcserélhető az EU új direktívája, sőt, már 2022-re be tudják vezetni a műanyag palackok 90%-ának visszagyűjtését. Saját tervezetükben azonban nem szerepeltek olyan célok, mint a fogyasztók egyutas termékek iránti vonzalmának csökkentése és a tiltott termékek helyettesítésére ajánlott megoldások. Újabb bevezették a betétdíjat a kisebb műanyag palackokra is.

Portugália. A portugál kormány 2020-ban tiltotta meg a gyümölcsök, zöldségek és a kenyér eldobható műanyagba csomagolását. Nem sokkal az EU SUP Direktívájának közzététele előtt megtiltotta, hogy állami intézményekben tilalom alá eső eldobható zacskókat, tányérokat, palackokat használjanak. Ezzel az intézkedéssel az eldobható műanyag csomagolások csökkentése ügyében valamennyi európai országot megelőzött.

Spanyolország. Ebben az országban egy hulladékokról szóló 2020-ban hozott rendelet előzte meg az EU SUP direktíváját. A spanyol kormány az egyszer használható műanyag termékek forgalmazásának betiltása után arra számított, hogy ezek egyre kevésbé lesznek beszerezhetők. Az elvihető ételek és üdítő italok üvegbe töltése 2022 és 2024 között felére csökkentheti majd a műanyag csomagolóeszközök mennyiségét, 2030-ig pedig 70%-kal lesznek ritkábbak. Néhány spanyol területen (Baleári szigetek, Navarra) hasonló intézkedéseket hoztak az egyutas termékek kiszorítására, még többfelé is, mint más területeken.

Írország. Észak-Írországban 2022. januárig be kell építeniük a SUP direktíva egyes részeit saját törvényükbe, hogy egyszerűbb legyen az áruk forgalma az Ír Köztársasággal. Ír-

szág 2020 szeptemberében tette közzé 2020–2025 közötti Nemzeti Hulladékpolitikája egyes részleteit. A tervek szerint 2030-ig felére akarják csökkenteni az élelmiszer-hulladékot, be akarják vezetni a műanyag palackok és alumíniumdobozok betétdíját, megadóztatják a levehető kupakokat, 2021. július 1. után pedig betiltják néhány eldobható műanyag termék használatát.

Észtország. Az észt kormány hamarosan befejezi és publikálja az EU direktívával kapcsolatos döntéseit, amelyek meghatározzák majd az ország további fejlesztését. A kormány ezt követően megkezdi a szükséges teendők tervezését. Ebben az országban egyébként az egyutas műanyag palackok 2005 óta betétkötelesek.

Litvánia. A kormány azt javasolta, hogy készítsenek egy törvényvázlatot a SUP direktíva elfogadása helyett, és ebben ne tüsszenek ki ambiciózusabb célokat, mint maga a direktíva. Ez a törvényjavaslat már a litván parlamentben van és elfogadása folyik. Litvániában a műanyag palackok már 2016 óta betétdíjasak.

Lettország. 2020 májusában megjelentették a Nemzeti Környezetvédelmi Politika részeként a „Lett Köztársaság a Környezet Védelméért” című vázlatot. Ennek témája a hulladék és a fenntarthatóság, de további részleteket és a SUP direktíváról szóló véleményeket nem publikáltak.

Görögország. Ebben az országban ígéretes fejlődésről számoltak be, amelyek révén ki tudták jelölni célként az egyszer használható palackok és kupakok mennyiségének csökkentését, továbbá el tudták érni, hogy az állami szektor már 2021 januárjában megkezdte az ezzel kapcsolatos intézkedéseket, pl. 2021 februárjában megtiltotta az ilyen termékek használatát az állami hivatalokban. A görög Környezeti és Energetikai Minisztérium szerint az eldobható műanyag termékek kitiltása az állami adminisztrációban jelentős lépés a műanyag palackok és az ételszállító dobozok végső kiszorításához. Azt remélik, hogy ez 2021. július 3-ig 100%-ban megvalósul.

Csehország. A cseh kormány 2021. január 25-én adott ki egy olyan rendeletet, amely jelentős mértékben csökkentheti a műanyag termékek, pl. az egyszer használható ételszállító termékek alkalmazását. Ezt a rendeletet a csehországi parlament alsóháza 2021 júliusában fogja tárgyalni, és elfogadása után Csehország szinkronba kerül a 2019-es egyutas műanyag direktívával. A kormány feltehetően többféle eldobható műanyag terméket (szívószálat, tányért, evőeszközt, polisztirolhab poharat) fog felírni a tiltólistára, ami új feladatokat ró rá a műanyag-feldolgozókra.

Magyarország. A magyar kormány korábban – az egyutas műanyag termékekről szóló SUP direktíva előre látható szellemében – egy törvényvázlatot publikált, amelyet a direktíva ismertetése után visszavont. Később egy második törvényjavaslatot nyújtott be a magyar parlamentbe, amelybe beépítette néhány egyszer használható műanyag termék tilalmát, és ezt a változatot elfogadtatta a parlamenttel. Ez a változat szerényebb, mint az első volt. Magyarországon 2021 júliusától kezdve elindítanak egy kísérletet, amelyben betétdíjas egyutas műanyag palackokat, üvegpalackokat és kannákat fognak tesztelni.

Románia. A román Környezetvédelmi Minisztériumból 2021 márciusában kiszivárgott, hogy ki akarnak gondolni néhány olyan törvényi megoldást, amelyek részét képezik a tagállamok Helyreállítási és Rugalmassági nemzeti tervének, és egyúttal kielégítik a SUP direktíva követelményeit. Abban reménykedtek, hogy ennek révén pénzt tudnak szerezni a környezetvédelem számára. Mivel a SUP direktíva azonban az egyutas műanyagok betiltására koncent-

rált, ez a terv kútba esett. Az ügyintézők és a civil szervezetek képviselői is felhívták a figyelmet arra, hogy a másodlagos jogalkotások körül sok a furcsaság, pl. gyanús a termék azonosítása és rendeltetésének megjelölése; eldobható terméken ezzel ellentétes a rajta lévő címke stb.

Bulgária. 2021 januárjában a bulgáriai Környezeti és Vízügyi Minisztérium bejelentette, hogy nyártól kezdődően nyolc egyutas műanyag termék használatát betiltja. A tilalom alá eső egyes termékek 100%-ban, mások csak részlegesen készülnek műanyagból. Legtöbbjüket csak nagyon rövid ideig használják, mielőtt eldobnák. Ilyenek a műanyag evőeszközök; a lapos- és mélytányérok, a szívószálak, az italkeverő pálcikák és a játéklufik korábbi zsinórait helyettesítő rudak, a habosított polisztirolból készített dobozok és poharak; továbbá az oxo-degradálódó műanyagok.

Az eddig elzárkózó tagállamok

Míg a SUP direktíva megjelenése óta az EU tagországai között kialakult egy vita bizonyos egyutas műanyag termékek és a betétdíjas termékek körül, négy tagállam – Szlovákia, Szlovénia, Ciprus és Lengyelország – eddig mereven elzárkózott attól, hogy a vitatott témában bármilyen előírást adaptáljon.

Összeállította: Pál Károlyné

Rausch, A.: Umweltfreundliche Produkte richtlinienkomfort gestalten = Kunststoffe, 2020. 10. sz. p. 16–18.

Schulze, S.: Plastik-Verbot kommt ab 2021: Das ändert sich für Hersteller und Verbraucher = <https://www.ruhr24.de/service/plastikverbot-2021-neujahr-einweg-juli-bundesregierung-retourenvernicht...>

Warnhinweis für Wegwerfplastik ab Juli 2021. = BMU, Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit, 2021. 02. 10. <https://www.bmu.de/pressemitteilung/warnhinweis-fuer-wegwerfplastik-ab-juli-2021/>

Plan on the ban: status of Single Use Plastics Directive implementation in all European Union countries 2021. 04. 16. = <https://www.bfgpackaging.com/plan-on-the-ban-status-of-single-use-plastics-directive-implementation-in-all-european-union-countries/>